

GÜMÜŞHANE YÖRESİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİ İŞLETMECİLİĞİ: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÖNERİLER

Osman KOMUT¹, Atakan ÖZTÜRK²

¹Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane Meslek Yüksekokulu, 29000, Gümüşhane

²Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, 08000, Artvin

ÖZET

Son yıllarda odun dışı orman ürünlerine yönelik bilinçlenme ve talep gittikçe artmaktadır. Bu artışta, yerel ve ulusal ekonomiler açısından odun dışı orman ürünlerinin önemli bir gelir ve istihdam kaynağı olarak görülmeye başlanması yanı sıra Dünya’da genel olarak doğal ürünlere olan talebin belirgin bir şekilde artışının da payı bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Gümüşhane yöresinde yürütülen odun dışı orman ürünleri işletmeciliği faaliyetleri özellikle odun dışı bitkisel ürünler çerçevesinde ele alınarak irdelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, Gümüşhane ilinde ikamet eden orman köylüleri, Orman İşletme Müdürlüğü ve odun dışı orman ürünleri işleyen işletmeler ekseninde gerçekleştirilen görüşmeler ve yüz yüze görüşmeye dayalı anket çalışması yardımıyla, yöredeki odun dışı orman ürünleri işletmeciliğinin mevcut durumu ortaya konularak, sorunlar tespit edilmeye çalışılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Odun Dışı Orman Ürünleri, Orman Köylüsü, Tedarik, Üretim, Pazarlama.

THE REVIEW OF NON-WOOD FOREST PRODUCTS MANAGEMENT IN GÜMÜŞHANE: CURRENT SITUATION, PROBLEMS AND SOLUTIONS

ABSTRACT

In recent years the awareness and demand towards non-wood forest products is growing . In this increase, in addition local and national economies in terms of non-wood forest products an important source of income and employment started to be seen , as the world in general, it has a great sharing that the demand for natural products to increase abundantly.

In this study, non-wood forest products management in the region of Gümüşhane was examined in the context of non-wood plant products. For this purpose, the drawbacks are to be determined and resolution suggestions are served by the forest villagers in Gümüşhane, within the framework Forest Management Directorate and non-wood forest products processing industry also conducted in the help of interviews and face to face survey method.

Key Words: Non-wood forest products, forest villagers, procurement, production, marketing.

1. GİRİŞ

Orman kaynaklarından elde edilen faydalar arasında öteden beri odun üretimi önemli bir yer tutmakla birlikte, toplumun orman kaynaklarına yönelik değişen ve artan ihtiyaçları ormanların odun üretimi dışındaki işlevlerinin önemini de giderek artırmaktadır. Günümüzde

bu şekilde öne çıkan işlevlerden biri de ormanların Odun Dışı Orman Ürünü (ODOÜ) üretimi işlevidir.

ODOÜ'ler genel olarak, orman içinde ve açıklıklardan elde edilen her türlü bitkisel ve hayvansal ürünler olarak (DPT, 2001) tanımlansa da esasen ODOÜ kavramı ile orman kaynağından elde edilen odun ürünü dışındaki tüm faydalanmalar kastedilebilmektedir (Türker ve ark., 2002). Dolayısıyla ODOÜ'ler çeşitli orman kaynaklarından elde edilen odun dışındaki ürünlerin tümünü adeta şemsiye şeklinde içine alan bir kavram olarak düşünülebilir. Dolayısıyla ODOÜ'ler, ormanlar ve ormanlara bitişik arazilerden elde edilen odun dışındaki biyolojik kökenli ürünler (bitkisel ve hayvansal kökenli ürünler) ve hizmetlerden (rekreasyon, hayvan otlatma, CO₂ tutma, oksijen oluşturma, gen kaynağı sağlama, bilimsel amaçlı yararlanma, su rezervi ve erozyon kontrolü vb.) oluşmakta ve ODOÜ'ler bünyesinde; odun dışı bitkisel ürünler, hayvansal ürünler ve ormanların sunduğu çeşitli hizmet ve fonksiyonlar şeklinde üçlü bir ayırım söz konusu olabilmektedir (FAO, 1995; Prasad, 1999; Özügurlu ve Düzgün, 2000).

ODOÜ'lerin sağladığı ekonomik, sosyal ve çevresel çok yönlü faydaların önemi ve orman kaynaklarının yönetiminde bu faydalara yeterli önemin verilmesi gerekliliği konularında Dünya' da bilinçlenme ve ilginin son yıllarda giderek arttığı görülmektedir. Bu artışta, genel olarak doğal yani organik ürünlere olan talepteki hızlı artışın da önemli etkisi vardır. Bu noktada, ODOÜ'lerin önemli bir kısmının (taş ve kum hariç) biyolojik kökenli olması, bu ürünlere bir tür organik ürün özelliği kazandırmakta, bu ise orman kaynakları yönetimi açısından önemli bir fırsat alanı oluşturmaktadır. Kaldı ki ODOÜ üretiminde kullanılan emek ve sermaye miktarının, tarımsal faaliyetler sonucu elde edilen organik ürünlere kıyasla düşük seviyede olması ve tıptan gıdaya kadar çok geniş bir yelpazede kullanım alanı bulması gibi özellikler diğer organik ürünler içinde ODOÜ'ler lehine önemli bir avantaj da oluşturmaktadır (Türker ve ark., 2006).

ODOÜ'ler bazı ülkelerde veya ülkelerin bazı yörelerinde, odun ürünlerinden daha fazla arz etmekte, dış ticarete önemli gelir kaynakları arasında yer almakta ve özellikle kırsal fakirliği azaltma ve yerel ekonomik gelişmeyi sağlama açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Dünya nüfusunun %80'inin özellikle sağlık ve gıda konusundaki ihtiyaçlarının ODOÜ'ler sayesinde karşılamaları, bu ürünlerin sosyo-ekonomik açıdan taşıdığı önemi göstermektedir (DPT, 2001; Kilmann ve ark., 2003). Bu noktada, sürdürülebilir faydalanma ve doğal dengenin korunması orman kaynakları yönetimi ve bu kapsamda odun dışı orman ürünleri işletmeciliğinin temelini oluşturmaktadır.

Dünya genelinde olduğu gibi Ülkemizde de ODOÜ'lerin en önemli kısmını Odun Dışı Bitkisel Ürünler (ODBÜ'ler) oluşturmakta olup, Dünya'da dış ticarete öneme sahip ODBÜ sayısı 150 ve yıllık dış ticaret hacmi ise 1.1 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir (DPT, 2001). Türkiye, coğrafi konum itibarıyla diğer ülkelere göre zengin bir floraya sahip olması, ülke genelinde 9500'e yakın türün yayılış göstermesi, bu türlerin de 3000 kadarının endemik türlerden oluşması, Dünya üretiminde miktar olarak ağırlık taşıyan odun dışı orman ürünlerinin bazılarının da endemik tür özelliği taşıması ve 1990 yılı itibarıyla ülkemiz orman ürünleri ihracatının yaklaşık %97'lik bölümünü odun dışı orman ürünlerinin oluşturması gibi özelliklerinden dolayı, ülkemiz ormancılık sektöründe odun dışı orman ürünleri işletmeciliğinin önemi artmaktadır (Konukçu, 1998; Anonim, 1993; Türker ve ark., 2000).

Bununla birlikte, Ülkemizde ODOÜ envanteri yeterli düzeyde yapılmadığı gibi yapılan envanterler de periyodik olarak tekrarlanmamıştır. Yine özellikle ODBÜ'ler genelde kurutularak ya da hammadde şeklinde pazarlandığından, ürünün işlenmesi sonucu ortaya çıkacak olan katma değerden de faydalanılamamaktadır (Türker ve ark., 2000).

Özetle, yukarıda ifade edilenler çerçevesinde ODOÜ'lerin giderek artan önemine rağmen, Ülkemiz ormancılık sektöründe ODOÜ işletmeciliğine yeterli önemin verildiğini söylemek oldukça zordur.

Bu çalışmada, Gümüşhane yöresindeki ODOÜ işletmeciliğinin; mevcut durumu, hammadde temini, işlenmesi ve pazarlaması süreçlerinde yaşanan sorunların incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, konu ODOÜ işletmeciliği sürecinde önemli ilgi gruplarını oluşturan; orman köylüleri, orman işletmesi ve ODOÜ işleyen işletmeler çerçevesinde ele alınmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada ODOÜ işletmeciliğinin kapsamı, ülkemizde diğer ODOÜ'lere oranla daha yoğun ve daha fazla ekonomik faydalanmaya konu edilen ODBÜ ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede, Trabzon OBM'ye bağlı Torul Orman İşletme Müdürlüğü sınırları içinde kalan Gümüşhane ili araştırma alanı olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle benzer konularda yapılmış araştırma, inceleme ve istatistiklerden istifade edilmiştir. Ardından Gümüşhane yöresindeki ODOÜ işletmeciliğine ilişkin mevcut durum ve yaşanan sorunlar; bu sürecin en önemli aktörleri konumunda olan orman köylüleri ile yapılan yüz yüze görüşmeye dayalı anket çalışmasının yanı sıra orman işletme müdürlüğü ve hammadde işleyen işletme temsilcileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen çıktılarla belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, orman köylülerinden; hangi tür bitkileri toplayıp, kimlere nasıl pazarladıkları ve ürün toplama ve satışında ne tür sorunlarla karşılaştıklarına ilişkin bilgiler, bitki toplayıp satan 28 orman köylüsü ile yapılan anket çalışmasından elde edilmiştir. ODOÜ'lerinin toplandığı alanların sahibi konumunda olan Torul Orman İşletme Müdürlüğü yetkililerinden ise; bölgedeki odun dışı orman ürünlerinin mevcut envanter bilgilerinin durumu, bu ürünlerin kontrol ve denetimiyle ilgili çalışmaları hakkında bilgi toplanmıştır. Son olarak, ODOÜ işleyen Gümüşhane Merkezde faaliyet gösteren Nadir Özer Meyve ve Bitki Ürünleri İmalat İthalat İhracat San. ve Tic. Ltd. Şti. ile Gümüşhane Tekke beldesinde faaliyet gösteren Gümüşsu Gıda San. AŞ. Yetkileri ile yapılan görüşmeler sonucunda, bu işletmelerden; işlenen bitki türleri, hammadde temin yöntemleri ve karşılaşılan sorunlar, hammadde kalitesine etki eden faktörler ve pazarlama faaliyetleri gibi konularda bilgi elde edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Mevcut Durum

Gümüşhane ilinin genel alanının yaklaşık %30'u (182 306 ha) ormanlık alan olup (Trabzon OBM, 2009), bu alanlardan ve çevresinden çeşitli yoğunluklarda ODBÜ faydalanması söz konusudur.

Gümüşhane'ye bağlı 322 köyün 248'i (%77) orman köyü, bunların da 57'si orman içi köy, 191'i ise orman bitişiği köy özelliğine sahiptir. 2007 verilerine göre İl genelinde, orman içi köylerde yaşayan nüfus 11 066, orman bitişiği köylerde yaşayan nüfus ise 26 002 olmak üzere toplam 37 068 orman köylüsü mevcuttur (OGM, 2009; Gümüşhane Valiliği, 2009). Bu köyler için ormancılık faaliyetleri önemli geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Köylülerin ormancılık faaliyetlerinde mevsimlik ya da geçici süreli istihdamı söz konusudur. Ayrıca, orman köylülerine orman teşkilatı tarafından düşük fiyatlı yapacak ve yakacak odun da verilmektedir.

Öte yandan, orman köylülerinin ODBÜ yararlanmaları da söz konusudur. Bu kapsamda il sınırları içinde yetişen ekonomik öneme sahip bazı aromatik ve tıbbi bitkiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Gümüşhane yöresinde yetişen aromatik ve tıbbi bitkiler (Aydın ve Akçay, 2004).

Ihlamur (<i>Tilia</i>)	Gelincik (<i>Papaver rhoeas</i>)	Kantaron (<i>Hypericum perforatum</i>)	Kedi Otu (<i>Valeriana officinalis</i>)	Akdiken (<i>Rhamnus cathartica</i>)
Çiğdem (<i>Colchium</i>)	Civan perçemi (<i>Achillie millefolium</i>)	Alıç (<i>Crataegus</i>)	Kekik (<i>Thymus</i>)	Süsen (<i>İris</i>)
Siğir Kuyruğu (<i>Verbascum thapsus</i>)	Güveyi otu (<i>Origanum vulgare</i>)	Papatya (<i>Matricana chamomilla</i>)	Pelin otu (<i>Artemisia absinthium</i>)	Karahindiba (<i>Taraxacum officinale</i>)
Domuz Turbu (<i>Cyclamen</i>)	Geven (<i>Astragalus</i>)	Kardelen (<i>Galantus sp.</i>)	Amberparis (<i>Berberis</i>)	Sütleğen (<i>Euphorbia</i>)
Ayı gülü (<i>Paeonia</i>)	Hardal (<i>Sinapis anvensis</i>)	Kuşburnu (<i>Rosa canina</i>)	Salep (<i>Orchis</i>)	Ardıç (<i>Juniperus</i>)
Adaçayı (<i>Salvia</i>)	Isırgan otu (<i>Urtica</i>)	Beşparmak Otu (<i>Potentilla</i>)	Ahududu (<i>Rubus idaeus</i>)	Labada (<i>Rumex patientia</i>)
Böğürtlen (<i>Rubus caesius</i>)	Havaciva otu (<i>Alkanna tinctoria</i>)	Ölmez Çiçek (<i>Helichrysum arenarium</i>)	Sinirli Ot (<i>Plantago lanceolata</i>)	Aslan Pençesi (<i>Alchemilla vulgaris</i>)
Ladenotu (<i>Cistus</i>)	At Kuyruğu Otu (<i>Equisetum arvense</i>)	Lale (<i>Tulipa</i>)	Nane (<i>Mentha</i>)	Banotu (<i>Hyoscyamus</i>)
Ayrık Otu (<i>Agropyron repens</i>)	Menengiç (<i>Pistacia terebinthus</i>)	Baldıran (<i>Conium maculatum</i>)	Ayı Üzüümü (<i>Vaccinium myrtillus</i>)	Madımak (<i>Polygonum cognatum</i>)
Ökse otu (<i>Viscum album</i>)	Katır Tırnağı (<i>Spartium junceum</i>)	Üzerlik otu (<i>Peganum harmala</i>)	Çakşır Otu (<i>Ferula elaeochytris</i>)	Ebegümeçi (<i>Malva sylvestris</i>)

Orman köylüleri, ormanlardan topladıkları özellikle; kuşburnu, adaçayı, papatya, kekik, ısırgan otu, ahududu, böğürtlen, nane, ardıç, ahlut, ihlamur, sinameki, rezene, kızılcık, alıç, salep gibi bitkileri ilde faaliyet gösteren Nadir Özer Meyve ve Bitki Ürünleri İmalat İthalat İhracat San. ve Tic. Ltd. Şti. ile Gümüşsu Gıda San. AŞ.'ye pazarlık usulüyle satarak ya da kent pazarlarında satarak gelir elde etmektedirler.

ODBÜ alıcısı konumunda olan Nadir Özer Meyve ve Bitki Ürünleri İmalat İthalat İhracat San. ve Tic. Ltd. Şti. 1996 yılında Gümüşhane'de üretime başlamış olup, halen 4 personel 400

m2 kapalı, 2.600 m2 açık alan üzerinde ve 120 ton/yıl kurutulmuş bitki kapasitesiyle faaliyetlerine devam etmektedir. İşletmede, kuşburnu, adaçayı, papatya, kekik, ısırgan otu, ahududu, böğürtlen, nane, ardıç, ahlat, ıhlamur, sinameki, rezene, bebe, elma ve form çayı olmak üzere 16 çeşit bitki çayı üretimi yapılmaktadır. Söz konusu şirket, hammaddesini yaklaşık 30 farklı köyden sağlamaktadır. Bitkilerin toplanması işlemlerinde, bu köylerde yaşayan 18-35 yaş grubunda, çoğunlukla okuma yazma oranı düşük kadınlar olmak üzere yaklaşık 150 kişi çalışmaktadır (Görüşme, 2009).

Gümüşsu Gıda San. AŞ. 2.000 ton/yıl kuşburnu işleme kapasitesine sahip olup 30.000 m2 açık, 6.000 m2 kapalı alanda faaliyet göstermektedir. Fabrikanın başlıca ürünleri; kuşburnu suyu ve konsantresi, kuşburnu çayı, elma çayı, ısırgan otu çayı, böğürtlen çayı, papatya çayı, rezene çayı, form çayı, kayısı ve böğürtlen marmelâdı, dut, harnup ve üzüm pekmezidir. Kullanılan hammaddenin yaklaşık %60'ı yöredeki 50'ye yakın köyden sağlanmakta ve bu köylerde yaşayan yine çoğunluğu kadın olmak üzere yaklaşık 300 kişi bitki toplama işinde çalışmaktadır (Görüşme, 2009).

İncelenen her iki işletme de, söz konusu meyve ve bitkileri yaş halde satın almakta, işletmedeki makinelerle istenilen boylarda kesildikten sonra sırasıyla kurutma ve rutubet değerinin belirlenmesi ve paketlenme işlemi sonrası pazara sunulmaktadır.

Ayrıca, Orman İşletme Müdürlüğü yetkililerinden alınan bilgiye göre (Görüşme, 2009). Gümüşhane bölgesinde ODOÜ'ler ile ilgili yapılan envanter çalışmaları henüz tamamlanmamış olup, bu ürünlerle ilgili Orman İşletme Müdürlüğü'nün herhangi bir toplama veya pazarlama faaliyeti söz konusu değildir. Aynı zamanda orman işletme müdürlüğünce yürütülen bir kontrol ve denetleme mekanizması da bulunmamaktadır.

3.2. Sorunlar

Gümüşhane yöresinde yapılan bu çalışma sonucunda, ODOÜ işletmeciliği ile ilgili tespit edilen bazı genel ve yöreye özgü sorunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Orman köylüsünün orman ürünleri ticaretinden sağladığı gelirin bu ürünlerden sağlanan toplam gelirin yaklaşık %30' u oranında olması (Or-Koop Merkez Birliği, 2009), toplatılan ürünler için verilen ücretlerin köylüleri tatmin edecek düzeyde olmaması, bu ürünlerin toplatılması işlemlerinde sürekli istihdamı engellemekte ve dolayısıyla bu faaliyetlerin eğitimsiz kişilerce yapılmasına neden olmaktadır.
- Tedarikçi durumundaki orman köylüsü tarafından hammadde talep eden işletmelere, sürekli, standart kalitede ve istenen miktarda ürün sunulamamaktadır (Or-Koop Merkez Birliği, 2009).
- Özellikle ormanlık alanlarda toplatılan ürünler için orman işletmelerinde uzman kişilerin bulunmayışı, bu konuyla ilgili yasal ve bürokratik işlemlerin yürütülmesinde özel sektör ve orman işletmesi yöneticileri arasında sorunlara neden olmaktadır (Türker ve ark., 2002).
- Bölgedeki odun dışı orman ürünlerinin tespiti, toplanması ve işlenmesi de dahil olmak üzere bu ürünlerle ilgili hemen tüm faaliyet alanlarında eğitimli uzman eksikliği yaşanmaktadır.
- Bölgedeki odun dışı orman ürünleri envanter çalışmaları henüz tamamlanmamış olduğundan bu ürünlerle ilgili planlamalarda yapılamamaktadır (Görüşme, 2009).

- Söz konusu ürünlerin toplatılması, sadece firma tedarikçilerinin ulaştığı yerlerde yapılabilmekte, diğer sahalarda ise talep olmaması nedeniyle üretim yapılmamaktadır. Bir nevi mevcut potansiyelin harekete geçirilmesinde, kaynağın sahibi olan Orman İşletmesi yerine hammadde talep eden firmalar söz sahibi olmaktadır.
- Orman İşletmeleri ile bu ürünleri toplayan orman köylüsü ve ürünleri işleyen işletmeler arasında konuyla ilgili eşgüdüm eksikliği nedeniyle koruma altına alınmış türlerin yeterli korunması sağlanamamaktadır.
- Odun dışı orman ürünlerini işleyen işletmelerin kapasitelerinin düşük oluşu, aynı zamanda sahip oldukları teknik donanımın yeterli olmayışı, üretim maliyetlerini artırmakta dolayısıyla yöredeki işletmelerin sektördeki rekabet güçlerini düşürmektedir.
- Yöredeki işletmeler büyük oranda sermaye sorunu yaşamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemiz odun dışı orman ürünleri bakımından oldukça zengin bir çeşitliliğe sahip olup, bu kaynaklardan faydalanma oranlarımız gün geçtikçe artmaktadır. Odun dışı orman ürünlerimiz diğer orman ürünleriyle karşılaştırıldığında özellikle ihracat açısından son derece önemli bir yere sahiptir.

Odun dışı orman ürünlerinden sağlanan faydaların kırsal ve kentsel yerleşim birimlerinde yaşayan kitleler tarafından farkına varılmasına paralel olarak kullanım alanı ve yoğunluğu her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda ODOÜ'lerinin kentsel düzeyde tüketimine yönelik bilgilerin sağlanması, üretim ve pazarlama süreçleri açısından önem taşımaktadır (Korkmaz ve Fakir, 2009).

Odun dışı orman ürünlerinin toplanması ve işlenmesi konularında eğitim yetersizlikleri; bu ürünlerin çoğunun plansız, bilinçsiz, hatalı ve aşırı faydalanma sonucunda hızla tahrip edilmesine (Türker ve ark., 2002), bunun sonucu olarak biyolojik zenginliğin tehdit altında olmasına ve sürdürülebilir ormancılığın tehlike altına girmesine neden olmaktadır.

Orman köylüsü, herhangi bir teşkilatlanma ve planlamaya dahil olmadan toplayıp sattığı ürünlerin işlenmesiyle ortaya çıkan katma değerden tatmin edici bir düzeyde faydalanamamakta, dolayısıyla süreklilik ve uzmanlaşma sağlanamamaktadır (Or-Koop Merkez Birliği, 2009).

Söz konusu ürünleri işleyen işletmeler, kullandıkları bitkisel hammaddelerin kalitesi ve sürekliliği, kalifiye eleman, sermaye ve pazarlama darboğazları ile karşı karşıyadır.

Gümüşhane yöresindeki odun dışı orman ürünü işletmeciliğiyle ilgili yaşanan sorunların çözüm yolları; eğitim, üretim ve pazarlama, yasal düzenlemeler ve teşkilatlanma başlıkları altında değerlendirilebilir.

- Odun dışı orman ürünlerinin işletmeciliğinde karşılaşılan sorunların çözümünde öncelikle ürünler ve hizmetleri konusunda eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmelidir. Bu ürünlerin toplanması, üretilmesi ve işlenmeleri konularında orman köylüleri Orman Genel Müdürlüğü ve üniversitelerin işbirliği ile bilinçlendirme ve teknik eğitime tabi tutulmalıdır. Bu konuda ihracatçı birlikler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak görsel ve yazılı eğitim materyalleri hazırlanmalıdır (Kırış ve ark., 2006).

- Verilecek bu eğitimlerde aynı zamanda ekonomik değeri yüksek ve kültüre edilebilir türlerin kültüre edilmesi konularında bilgi ve tecrübe kazandırılmalıdır.
- İlk toplayıcı, Köy Muhtarlıkları, Orman İşletme Müdürlüğü, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve bu ürünleri işleyen işletmeler arasında gerekli koordinasyon sağlanmalıdır (Or-Koop Merkez Birliği, 2009).
- Ürünlerin toplanması, işlenmesi, sertifikalandırılması ve pazarlanması gibi faaliyetleri denetleyip yönetebilecek birlik, kooperatif vb. sivil örgütler oluşturulmalıdır.
- Orman Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan envanter çalışmaları ivedilikle tamamlanmalı ve envanteri tamamlanan ODOÜ'lerin biyoçeşitliliği korunarak, koruma-kullanma dengesi gözetilerek hasat programları yapılmalıdır (Terzioğlu ve ark., 2009).
- Yukarıda sayılan faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için Orman Kanunun 37. maddesinin yeniden gözden geçirilmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Or-Koop Merkez Birliği, 2009).
- Odun dışı orman ürünlerinin uygulamaları için mahalli işletme müdürlüklerinde birimler oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak, zengin floraya sahip olan Gümüşhane yöresinde, odun dışı orman ürünleri işletmeciliğinin çok yönlü yararlanma ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde, tedarikten pazarlamaya kadar tüm aşamaları, orman köylüleri ve örgütlerini de dikkate alarak bir sistem bütünlüğü içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bölgede varlığı tespit edilmiş ancak henüz yeterince toplumun faydalanmasına sunulamayan odun dışı orman ürünlerine, bölgedeki girişimciler harekete geçirilerek talep oluşturma (gerek iç piyasa, gerek ihracat açısından) yolları aranmalıdır. Bu noktada, özellikle organik ürünlere olan talebin hızla arttığı günümüzde, ODBÜ'lerin organik ürün olma özelliği önemli bir fırsat olarak görülmeli ve değerlendirilmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Anonim, I. Ormancılık Şurası Kararları, 1-5 Kasım 1993, Ankara.
- Avcı, M., 2005. Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, Sayı 13, Sayfa 27-55, İstanbul.
- Ayaz, H., 2009. Odun Dışı Orman Ürünleri, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü, Hizmet İç Eğitim Semineri, Trabzon.
- Birinci, S., 2008. Doğu Karadeniz Bölgesinde Doğal Olarak Bulunan Faydalı Bitkiler Ve Kullanım Alanlarının Araştırılması, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- DPT, 2001. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: 2531, ÖİK Yayın No: 547, Ankara.
- DPT, 2007. Ormancılık Sektörünün Temel Gelişme Eksenleri, Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara.
- Eryılmaz, A. Y., Gümüş, C., BATI, M., 1996. Gümüşhane Orman Köylerinin Kalkındırılmasında Kuşburnunun Yeri ve Önemi, Kuşburnu Sempozyumu, Gümüşhane.
- FAO, 1995. Non-Wood Forest Products for Rural Income and Sustainable Forestry, M-30 ISBN 92-5-103765-5,

http://www.fao.org/documents/show_cdr.asp?url_file=/docrep/v9480e/v9480e00.htm
(et: 07.02.2005).

- Gümüşhane Valiliği, 2009. İdari Yapı (Köyler), <http://www.gumushane.gov.tr>, et: 30.12.2009.
- Kadioğulları, A. İ., Mumcu, D., Demir, M., Günlü, A., 2006, Başlıca Odun Dışı Orman Ürünlerinin (Kestane, Fıstıkçamı) Miktar ve Konumsal olarak Dağılımının Belirlenmesi, 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Trabzon.
- Kırış, R., Çağatay, A., Demir, M., Mumcu, D., Kadioğulları, A. İ., 2006, Odun Dışı Orman Ürünlerinin Planlanmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Trabzon.
- Killmann, W., Ndeckere, F., Vantomme, P., Walter, S., 2003. Developing Methodologies for the Elaboration of National Level Statistics on NWFP: Lessons Learned from Case Studies and From A Globalassessment, Sustainable Production of Wood And Non-Wood Forest Products Proceedings of the IUFRO Division 5 Research Groups 5.11 And 5.12, Rotorua, New Zealand, March 11–15, 2003, Proceedings From Iufro Division 5, Research Groups 5.11 And 5.12, Number 17.
- Konukçu M., Ormancılığımız, DPT Yayınları, 1988, Ankara.
- Korkmaz, M., FAKİR, H., 2009. Odun Dışı Bitkisel Orman Ürünlerine İlişkin Tüketici Özelliklerinin Belirlenmesi (Isparta İline Yönelik Bir Araştırma), Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Sayı: 2, Yıl: 2009, ISSN: 1302-7085, Sayfa: 10-20, Isparta.
- OGM, 2006. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeler 2006 Raporu, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- OGM, 2009. Orman köy sayısı ve nüfusu, www.ogm.gov.tr/ormistatistik/ORKOY/ormankoyleri.xls, et: 30.12.2009.
- OR-KOOP Merkez Birliği, 2009. Türkiye’ de Odun Dışı Orman Ürünlerinin Sürdürülebilir Üretimi ve Pazarlanmasında Kooperatiflerin Önemi, Uluslararası Avrupa Sürdürülebilir Orman Gelişiminin Yasal Görünümleri Sempozyumu, Ankara.
- Özüğurlu E. ve Düzgün M., 2001. Policies to Promote Sustainable Operations and Utilization Non-Wood Forest Products in Turkey (Seminar on Harvesting of Non-Wood Forest Products, 2-8 October 2000 Menemen – İzmir, Turkey, 2-8 October 2000), Seminar Proceedings “Harvesting of Non-Wood Forest Products”, Ministry of Forestry of Turkey, Turkey.
- Peker, K., Erçişli, S., 1996. Gümüşhane İlinde Kuşburnu Üretiminin Ekonomik Yönden Analizi, Kuşburnu Sempozyumu, Gümüşhane.
- Prasad, R., 1999. Joint Forest Management in India and the Impact of State Control Over Non-Wood Forest Products, Unasylva - No. 198 - Non-wood Forest Products and Income Generation, Vol. 50, 1999/3.
- Terzioğlu, S., 2009. Odun Dışı Bitkisel Orman Ürünleri, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü, Hizmet İçi Eğitim Semineri, Trabzon.
- Terzioğlu, S., Başkaya, S., Ayaz, H., Başkent, E. Z., İpek, A., Kaya, Ö. N., Temur, M. Z., Ceylan, A., Coşkun, A. K., Örs, B., Yıldız, M., 2009. Odun Dışı Orman Ürünleri Konulu Konferans ve Toplantı Sonuç Raporu, Odun Dışı Orman Ürünleri Konferansı, Trabzon.

- Türker, M.F., Öztürk, A., Tiryaki, E., 2002. Ülkemiz Ormancılık Sektöründe Odun Dışı orman Ürünleri kapsamında Değerlendirilen Odun Dışı Bitkisel Ürünlerin İşletmeciliği, II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Bildiri Kitabı, 1. Cilt, Artvin.
- Türker M.F., Pak M., Öztürk A., 2000. The Review of Non-Wood Forest Products Management in Turkey as from the Five Year Development Plans And Forestry Main Plans, Seminar on Harvesting of Non-Wood Forest Products, 2-8 October 2000 Menemen, İzmir.
- Türker, M.F., Öztürk, A., Tiryaki, E., 2002. Ülkemiz Ormancılık sektöründe Odun Dışı Orman Ürünleri Kapsamında Değerlendirilen Odun Dışı Bitkisel Ürünlerin İşletmeciliği, II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt 1, 270-279, Artvin.
- Türker, M.F., Öztürk, A., Pak, M., Durusoy, İ., 2006. Odun Dışı Organik Orman Ürünleri ve Yönetimi, 499-543, Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, Editörler: İ. Hakkı Eraslan, Dr. Ferhat Şelli, ISBN: 975-6292-06-7, Birinci Baskı, Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) Yayınları, 1038 s., Yayın No: 2006/1, İstanbul.
- Trabzon OBM, 2009. İşletmelerin Ormanlık Alan Durumu, <http://trabzonobm.ogm.gov.tr>, et: 30.12.2009.
- Görüşme, 2009. Gümüşsu Gıda San. AŞ. Fabrika Müdürü Yüksel DEMİR, Nadir Özer Meyve ve Bitki Ürünleri İmalat İthalat İhracat San. ve Tic. Ltd. Şti. sahibi Nadir Özer KAYA, Torul Orman İşletme Müdürü Hilmi YAZICI ve Orman köylüleriyle yapılan görüşmeler, Gümüşhane.